

ČESKÁ REPUBLIKA
ROZSUDEK
JMÉNEM REPUBLIKY

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v senátě složeném z předsedy Víta Jakšiče a soudců JUDr. Blanky Moudré a JUDr. Ivany Zlatohlávkové ve věci žalobce V. S., proti žalované E., a. s., o zaplacení částky 57.600,- Kč s příslušenstvím, vedené u Obvodního soudu pro Prahu 7 pod sp. zn. 26 C 134/97, o dovolání žalované proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 10. října 2002, č. j. 17 Co 226/2002-125, takto:

I. Dovolání se zamítá.

II. Žalovaná je povinna zaplatit žalobci na náhradě nákladů dovolacího řízení částku 6.645,- Kč k rukám advokátky JUDr. P. O. N., Ph.D., do tří dnů od právní moci tohoto rozsudku.

O d ů v o d n ě n í :

Obvodní soud pro Prahu 7 (dále jen „soud prvního stupně“) rozsudkem ze dne 3. ledna 2002, č. j. 26 C 134/97-106, vydaným podle § 152 odst. 2 občanského soudního řádu (dále jen „OSŘ“) jako rozsudek mezitímní, rozhodl, že základ žalobního nároku (specifikovaného jako nárok na vydání bezdůvodného obohacení) je opodstatněný. Vyšel ze zjištění, že žalobce je podílovým spoluvlastníkem pozemků parc. č. 1639/7 a 1640/1 v kat. úz. O., na nichž právní předchůdce žalované v letech 1987 – 1996 na základě stavebního povolení, jež nabylo právní moci 30. 6. 1987, vybudoval stavbu tepelného napaječe P. – M. V katastru nemovitostí jsou zaznamenána věcná břemena vedení nadzemního horkovodu a obslužné komunikace, omezující vlastnické právo žalobce ke shora uvedeným pozemkům. Žalovaná stavbu používá ke své podnikatelské činnosti, aniž by ona či její právní předchůdce žalobci poskytli jakoukoli finanční náhradu. Soud prvního stupně dospěl k závěru, že dobou rozhodnou pro právní posouzení zjištěných skutečností je den, kdy nabylo právní moci stavební povolení, neboť právě tímto okamžikem vzniká stavebníkovi oprávnění vybudovat stavbu podle podmínek vymezených ve stavebním povolení a současně je vlastník pozemku omezen tímto oprávněním stavebníka ve svém vlastnickém právu. V souvislosti s tímto závěrem soud prvního stupně poukázal na § 22 odst. 3 zákona č. 79/1957 Sb., o výrobě, rozvodu a spotřebě elektřiny (dále jen „elektrizační zákon“), který shora uvedenou zásadu přímo stanoví pro účely staveb elektrizačních zařízení. Proto tento soud vyšel z právní úpravy účinné ke dni 30. června 1987 a dovodil, že oprávnění žalované (jejího právního předchůdce) zřídit a provozovat na cizím pozemku tepelné zařízení nebylo založeno ani vyhláškou č. 38/1963 Sb., o zřizování a provozování zařízení pro výrobu a rozvod tepla, která takováto oprávnění vůbec nekonstituuje, ani – v podobě věcného břemene podle § 22 odst. 5 – elektrizačním zákonem, který se na tepelná zařízení nevztahuje. Rozšíření působnosti tohoto zákona na tepelná zařízení na základě § 38 (správně § 18) nařízení vlády č. 80/1957 Sb., kterým se provádí elektrizační zákon, je v rozporu s ústavním zákonem č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky, který stanovil, že soukromé vlastnictví lze omezit jen zákonem. Podle právní úpravy účinné ke dni právní moci stavebního povolení tedy předchůdci žalované nevzniklo oprávnění zřídit stavbu tepelného zařízení na pozemku žalobce, žalovaná toto zařízení užívá bez právního důvodu a tím se bezdůvodně obohacuje; proto je nárok žalobce co do základu opodstatněný.

K odvolání žalované Městský soud v Praze jako soud odvolací rozsudkem ze dne 10. října 2002, č. j. 17 Co 226/2002-125, rozsudek soudu prvního stupně potvrdil. Závěr, že je třeba vycházet z právní úpravy, která tu byla v době, kdy nabylo právní moci stavební povolení, považoval za správný, stejně jako názor soudu prvního stupně, že pro rozpor s Ústavou ČSR nelze dovozovat vznik oprávnění ke zřízení stavby z nařízení vlády č. 80/1957 Sb., když nebylo možno omezit vlastnické právo předpisem nižší právní síly. Námitce žalované, že její oprávnění k pozemkům žalobce vzniklo na základě zákona č. 79/1957 Sb., případně zákonů č. 89/1987 Sb., o výrobě, rozvodu a spotřebě tepla, č. 222/1994 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetice, nebo č. 458/2000 Sb., energetický zákon, odvolací soud nepřisvědčil s tím, že zákon č. 79/1957 Sb. se na tuto věc nevztahuje a její posuzování podle dalších uvedených zákonů by bylo uplatněním pravé zpětné účinnosti právního předpisu, která je v našem právním řádu nepřípustná.

Jestliže žádný ze speciálních právních předpisů na tento spor nedopadá, zbývá obecná úprava podle § 451 a následujících občanského zákoníku (dále jen „ObčZ“), podle níž vzniká žalované bezdůvodné obohacení a jeho finanční ekvivalent je povinna žalobci vrátit.

Proti tomuto rozsudku podala žalovaná dovolání, jehož přípustnost dovozovala z toho, že napadené rozhodnutí má po právní stránce zásadní význam [§ 237 odst. 1 písm. c) OSŘ]. Namítla, že rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci. V prvé řadě poukázala na rozpor spočívající v tom, že soudy opřely svůj závěr, že dobou rozhodnou pro právní posouzení věci je okamžik právní moci stavebního povolení, o § 22 odst. 3 elektrizačního zákona, jehož aplikaci na daný případ však současně vyloučily. Dále vyslovila nesouhlas se závěrem, že v období, za které žalobce požaduje vydání bezdůvodného obohacení (dále „předmětné časové období“), neměla k pozemkům žádná práva. Předmětem řízení není náhrada za zřízení tepelného zařízení, ale náhrada za užívání pozemků a podle jejího názoru lze z § 9 odst. 11 zákona č. 222/1994 Sb., účinného v předmětném časovém období, její právo užívat pozemek žalobce dovodit. Proto i kdyby jí nevznikla práva podle zákona č. 79/1957 Sb. a následného zákona č. 89/1987 Sb., svědčí jí oprávnění podle zákona č. 222/1994 Sb., jež nemají charakter věcných břemen. Speciální úprava provedená zákonem č. 222/1994 Sb. přiznávala vlastníkům nemovitostí dotčených stavbou tepelného zařízení i speciální právní nároky, a tak se tyto vlastníci nemohou domáhat nároků vyplývajících z obecného právního předpisu, jímž jsou ustanovení § 451 a násl. ObčZ. Žalovaná se nedomáhá pravé zpětné účinnosti, pouze poukazuje na zvláštní práva, která jí v předmětném časovém období náležela podle platné právní úpravy. Dovolatelka ještě zdůraznila, že oprávnění založená zákonem č. 89/1987 Sb. jsou vázána výlučně na oprávnění k provozování příslušného energetického díla, nikoli na nemovitost či osobu, a tak je nelze chápat jako věcná břemena v jejich obvyklém smyslu, nýbrž jako prostředek k tomu, aby provozovatelé těchto zařízení disponovali oprávněními potřebnými k bezpečnému provozu a údržbě uvedených děl. Ze všech těchto důvodů žalovaná navrhla, aby byl napadený rozsudek zrušen a aby věc byla vrácena odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

Žalobce ve svém vyjádření uvedl, že veškeré žalovanou uplatňované argumenty, jimiž dovozuje své oprávnění užívat pozemek žalobce a tedy omezení jeho vlastnického práva, platí pouze v případě, že k omezení došlo legální cestou. Žalovaná při svém výkladu ustanovení § 9 odst. 11 zákona č. 222/1994 Sb. pomíjí § 45 odst. 3 téhož zákona, ze kterého je zřejmé, že tento zákon nemůže upravovat právní vztahy vzniklé před jeho účinností. Proto soudy správně posuzovaly vznik tvrzených oprávnění žalované podle zákona č. 79/1957 Sb. a nařízení vlády č. 80/1957 Sb. a správně dospěly k závěru, že – vzhledem k rozporu vládního nařízení s ústavou – žádná taková oprávnění nevznikla. Z těchto důvodů žalobce navrhl, aby dovolání žalované bylo zamítnuto.

Podle § 236 odst. 1 OSŘ lze dovoláním napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští. Proto se Nejvyšší soud ČR po zjištění, že dovolání bylo podáno včas k tomu oprávněnou osobou, zabýval nejprve tím, zda jde o dovolání přípustné.

Přípustnost dovolání proti potvrzujícím rozhodnutím odvolacího soudu ve věci samé je upravena v § 237 odst. 1 písm. b) a c) OSŘ. Podle písm. b) uvedeného ustanovení je dovolání přípustné proti rozsudku odvolacího soudu a proti usnesení odvolacího soudu, jimiž bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, kterým soud prvního stupně rozhodl ve věci samé jinak než v dřívějším rozsudku (usnesení) proto, že byl vázán právním názorem odvolacího soudu, který dřívější rozhodnutí zrušil. Dovoláním napadeným rozsudkem byl potvrzen v pořadí druhý rozsudek, který soud prvního stupně v této věci vydal. Ten prvý – ze dne 5. března 1998, č. j. 26 C 134/97-16, doplněný rozsudkem ze dne 3. května 1999, č. j. 26 C 134/97-38, jimiž bylo řízení částečně zastaveno, žaloba byla ve zbývajících částech zamítnuta a bylo rozhodnuto o nákladech řízení – byl s výjimkou výroku o částečném zastavení řízení zrušen usnesením odvolacího soudu ze dne 23. srpna 1999, č. j. 17 Co 386, 387/99-44, a věc byla v příslušném rozsahu vrácena soudu prvního stupně k dalšímu řízení. Stalo se tak ovšem výlučně z důvodu nedostatečných skutkových tvrzení v žalobě a nedostatečně zjištěného skutkového stavu věci a odvolací soud ve zrušovacím usnesení nevyslovil žádný právní názor, kterým by byl soud prvního stupně v dalším průběhu řízení podle § 226 odst. 1 OSŘ vázán. Proto i když ve svém druhém rozsudku rozhodl soud prvního stupně jinak než v rozsudku dřívějším, nejde o situaci předvídanou v § 237 odst. 1 písm. b) OSŘ a tímto ustanovením nemůže být přípustnost dovolání žalované založena.

Zbývá přípustnost podle písm. c) téhož ustanovení, podle kterého je dovolání přípustné proti rozsudku odvolacího soudu a proti usnesení odvolacího soudu, jimiž bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, jestliže dovolání není přípustné podle písmena b) a odvolací soud dospěje k závěru, že napadené rozhodnutí má ve věci samé po právní stránce zásadní význam. Rozhodnutí

odvolacího soudu má po právní stránce zásadní význam zejména tehdy, řeší-li právní otázku, která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo která je odvolacími soudy nebo dovolacím soudem rozhodována rozdílně, nebo řeší-li právní otázku v rozporu s hmotným právem (§ 237 odst. 3 OSŘ). Žalovaná otevřela dovolacímu přezkumu mimo jiné otázku, zda jí v případě, že nedošlo ke vzniku věcného břemene podle nařízení vlády č. 80/1957 Sb. ve spojení se zákonem č. 79/1957 Sb. nebo podle zákona č. 89/1987 Sb., přísluší oprávnění uvedená v § 9 odst. 11 zákona č. 222/1994 Sb. Tou se dovolací soud ve své rozhodovací praxi dosud nezabýval, a tak její řešení zakládá přípustnost dovolání žalované podle § 237 odst. 1 písm. c) OSŘ.

Nejvyšší soud ČR tedy přezkoumal napadený rozsudek podle § 242 odst. 1 a 3 OSŘ. Dovolatelka netvrdí, že řízení bylo postiženo některou z vad uvedených v § 229 odst. 1, § 229 odst. 2 písm. a) a b) a § 229 odst. 3 OSŘ, případně jinou vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, k nimž by dovolací soud musel podle § 242 odst. 3 OSŘ přihlídnout, i když nebyly v dovolání uplatněny, a ani z obsahu spisu nic takového neplyne. Proto se dovolací soud zabýval pouze výslovně uplatněným dovolacím důvodem vytykajícím odvolacímu soudu nesprávné právní posouzení věci tak, jak jej žalovaná vymezila, a dospěl k závěru, že dovolání není opodstatněné.

Nesprávným právním posouzením je omyl soudu při aplikaci práva na zjištěný skutkový stav. O mylnou aplikaci právních předpisů se jedná, jestliže soud použil jiný právní předpis, než který měl správně použít, nebo sice aplikoval správný právní předpis, ale nesprávně jej vyložil, popřípadě ze skutkových zjištění vyvodil nesprávné právní závěry. Žalovaná vytyká soudům obou stupňů v první řadě to, že svůj závěr o době rozhodné pro právní posouzení věci opřely o ustanovení § 22 odst. 3 elektrizačního zákona, jehož dopad na souzenou věc zároveň vyloučily. Takto ovšem odůvodnění napadeného rozsudku ani odůvodnění rozsudku soudu prvního stupně nevyznívá. Soud prvního stupně vyslovil názor, že rozhodným je okamžik právní moci stavebního povolení, s obecným odůvodněním, že „právě tímto okamžikem vzniká stavebníkovi veřejnoprávní oprávnění ... vybudovat stavbu podle podmínek stanovených stavebním povolením, přičemž toto oprávnění trvá až do doby, než toto stavební povolení pozbude platnosti. Od tohoto okamžiku může stavebník kdykoli zahájit stavbu, přičemž soud má za to, že už tímto okamžikem je vlastník pozemku, na němž má být stavba vybudována podle takového stavebního povolení, ve svém vlastnickém právu omezen a nikoli až faktickým počátkem stavby“. Následný odkaz na § 22 odst. 3 elektrizačního zákona pouze zdůrazňuje, že v tomto ustanovení je jím přijatý závěr výslovně vyjádřen pro účely staveb elektrického vedení; nelze z něj však dovodit, že by shora uvedený názor soudu prvního stupně z § 22 odst. 3 elektrizačního zákona vycházel. Odvolací soud pak toliko konstatoval, že „soud prvního stupně správně dovodil, že je třeba vycházet z právní situace, která tu byla v době, kdy nabylo právní moci stavebního povolení, t. j. ke 30. 6. 1987“, aniž by tento svůj závěr blíže rozvedl. Námitka žalované argumentující rozporným právním posouzením věci tedy neobstojí. Názor, ze kterého soudy obou stupňů vycházely, pak dovolací soud považuje za správný. Zásada, že rozhodujícím je okamžik, kdy nabylo právní moci stavebního povolení, se totiž – nepochybně z důvodů, které výstižně popsal v odůvodnění svého rozsudku soud prvního stupně – objevuje v různé podobě i v dalších předpisech veřejnoprávního charakteru [srov. např. § 20 odst. 3 zákona č. 89/1987 Sb. nebo § 11 odst. 1 písm. a) zákona č. 222/1994 Sb., odkazující na podmínky stanovené územním rozhodnutím a stavebním povolením]. Navíc jestliže i podle ustanovení § 18 odst. 1 nařízení vlády č. 80/1957 Sb. (ve spojení s § 22 odst. 3 elektrizačního zákona) se tato zásada měla vztahovat též na zařízení pro rozvod tepla s příslušenstvím, nepochybily soudy obou stupňů, když dospěly k závěru, že bez ohledu na to, že toto ustanovení nemohlo pro rozpor s Ústavou ČR přivodit omezení práva vlastníka pozemku, je třeba směřovat úvahy o vzniku tvrzeného oprávnění provozovatele teplovodního zařízení k okamžiku, kdy nastaly účinky stavebního povolení, tedy k okamžiku jeho právní moci. V tomto směru tedy odvolací soud postupoval podle právního předpisu, který na daný případ dopadá, a správně jej i vyložil. Nejde tudíž o nesprávné právní posouzení věci ve shora uvedeném smyslu.

Výhrady žalované k závěru, že jí v předmětném časovém období nesvědčilo k pozemku žalobce žádné oprávnění, nejsou polemikou s názorem, že právo pozemek užívat nemohlo být založeno věcným břemenem vzniklým podle § 18 odst. 1 nařízení vlády č. 80/1957 Sb. ve spojení s § 22 odst. 3 a 5 elektrizačního zákona, na kterém vybuďovaly soudy obou stupňů své právní posouzení věci. Jde o výtku, že věc nebyla posuzována podle ustanovení § 9 odst. 11 zákona č. 222/1994 Sb., jež žalované – podle jejího přesvědčení – dává právo tam uvedeným způsobem užívat cizí pozemek, byť nikoli formou věcného břemene. Ani s touto námitkou však nelze souhlasit.

Podle § 9 odst. 11 zákona č. 222/1994 Sb. má dodavatel (jímž je ve smyslu odst. 3 téhož ustanovení držitel autorizace na rozvod) právo v rozsahu podmínek stanovených územním

rozhodnutím a stavebním povolením zřizovat a provozovat na cizích nemovitostech liniová rozvodná zařízení, podpěrné body, přetínat tyto nemovitosti vodiči a umísťovat v nich vedení, pokud je jejich umístění řešeno v závazné části územně plánovací dokumentace. Podle odst. 13 tohoto ustanovení vznikla-li vlastníku nebo nájemci nemovitosti v důsledku výkonu práv dodavatele podle odstavce 11 majetková újma nebo je-li omezen v obvyklém užívání nemovitosti, má právo na jednorázovou náhradu. Právo na tuto náhradu je nutno uplatnit u dodavatele, který způsobil majetkovou újmu nebo omezení užívání nemovitosti, do šesti měsíců ode dne, kdy se o tom vlastník nebo nájemce dozvěděl, nejpozději však do jednoho roku od vzniku majetkové újmy nebo omezení užívání nemovitosti, jinak zaniká.

Podle § 45 odst. 3 zákona č. 222/1994 Sb. oprávnění k cizím nemovitostem, jakož i omezení jejich užívání, která vznikla před účinností tohoto zákona, zůstávají nedotčena.

V posledně citovaném ustanovení je zakotvena tzv. nepravá zpětná účinnost zákona č. 222/1994 Sb., jejímž důsledkem je, jak správně uvedl odvolací soud, to, že tímto právním předpisem se řídí právní vztahy vzniklé před jeho účinností až ode dne účinnosti, zatímco vznik těchto právních vztahů a nároky z nich vzniklé před účinností zákona č. 222/1994 Sb. se řídí podle předpisů dosavadních. To ovšem znamená, že pokud z důvodů, které náležitě vysvětlily v odůvodnění svých rozhodnutí soudy obou stupňů a které žalovaná ani v dovolání nezpochybnila, nevzniklo oprávnění žalované vybudovat a provozovat na pozemcích žalobce tepelné zařízení před účinností zákona č. 222/1994 Sb., nelze toto oprávnění dovodit ani z ustanovení § 9 odst. 11 tohoto zákona. Z § 45 odst. 3 uvedeného zákona, který svojí úpravou „pokrývá“ všechny případy, kdy tepelná zařízení byla (samozřejmě v souladu s právním řádem) zřízena před účinností zákona č. 222/1994 Sb., totiž logicky plyne, že oprávnění dodavatele uvedená v § 9 odst. 11 (a tudíž i nárok na náhradu, který v jejich důsledku přísluší vlastníku či nájemci nemovitosti podle odst. 13) se týkají jen těch tepelných zařízení vyjmenovaných v § 9 odst. 11, jež byla vybudována (na základě územního rozhodnutí a stavebního povolení) za účinnosti tohoto zákona. V případě, že tepelné zařízení bylo zřízeno před účinností zákona č. 222/1994 Sb. v rozporu s tehdejšími právními předpisy, nelze aplikovat ani § 9 odst. 11 a 13, ani § 45 odst. 3 tohoto zákona a nezbývá, než postupovat podle obecné právní úpravy uvedené v § 451 a následujících ObčZ týkající se bezdůvodného obohacení.

Z uvedeného je zřejmé, že i tuto právní otázku posoudil odvolací soud bezchybně a že jeho rozhodnutí je správné. Nejvyšší soud ČR proto dovolání žalované podle § 243b odst. 2 části věty před středníkem OSŘ zamítl.

I když obecně platí, že v případě, že je podle § 152 odst. 2 věty druhé OSŘ vydán mezitímní rozsudek, je o nákladech řízení rozhodováno v rozsudku konečném, a předmětem dovolacího přezkumu byl rozsudek odvolacího soudu, jímž byl potvrzen mezitímní rozsudek soudu prvního stupně, nelze uvedenou zásadu v této věci respektovat. Soud prvního stupně totiž po právní moci potvrzujícího rozsudku přesto, že bylo proti němu podáno dovolání, pokračoval v řízení a rozhodl konečným rozsudkem ze dne 17. června 2003, č. j. 26 C 134/97-161, obsahujícím i výrok o náhradě všech do té doby vzniklých nákladů řízení. Tento rozsudek byl k odvolání žalované rozsudkem odvolacího soudu ze dne 20. ledna 2004, č. j. 17 Co 510/2003-182, v meritorním výroku potvrzen a v nákladových výrocích změněn a současně bylo též rozhodnuto o nákladech odvolacího řízení. Proti rozsudku odvolacího soudu nebylo podáno dovolání (a nebylo ani přípustné). Proto je tento rozsudek dovolacího soudu posledním rozhodnutím ve věci a s ohledem na § 151 odst. 1 OSŘ je tedy nutno rozhodnout o nákladech dovolacího řízení. Podle § 243b odst. 5 věty první, § 224 odst. 1 a § 142 odst. 1 OSŘ má právo na jejich náhradu úspěšný žalobce. Jeho náklady představuje odměna advokáta za písemné vyjádření k dovolání [§ 11 odst. 1 písm. k) vyhlášky č. 177/1996 Sb.], stanovená podle § 10 odst. 3, § 3 odst. 1 bodu 5. a § 18 odst. 1 vyhlášky č. 484/2000 Sb. částkou 6.570,- Kč, a paušální částka náhrady výdajů podle § 13 odst. 1 a 3 vyhlášky č. 177/1996 Sb. ve výši 75,- Kč. Lhůta ke splnění platební povinnosti a platební místo vyplývají z § 160 odst. 1 a § 149 odst. 1 OSŘ.

Proti tomuto rozsudku není opravný prostředek přípustný.

Nesplní-li žalovaná dobrovolně, co jí ukládá tento vykonatelný rozsudek, může žalobce podat návrh na soudní výkon rozhodnutí.

V Brně dne 18. května 2005

Vít Jakšič ,v. r.
předseda senátu